

Балканските държави залагат все повече на науката

Разпадането на Югославия в началото на 90-те години на миналия век създаде ситуация, в която научните изследвания станаха лукс за много от нейните бивши републики, борещи се да станат независими държави. Но балканските страни залагат все повече и повече, на науката, която би могла да помогне за спасяването на икономиките им, които са в криза.

Новият премиер министър на Черна гора, например, току-що създаде първото в страната Министерство на науката. По същия начин, Сърбия и Босна и Херцеговина стартираха свои планове за огромни увеличения на разходите за научни изследвания в следващото десетилетие, като ще разчитат основно на инвестиции от индустрията.

Сърбия: Планът за стимулиране на науката

През миналия месец Сърбия обяви мащабна нова инициатива в подкрепа на науката и увеличение на финансирането за научни изследвания от сегашните 0.3% от БВП до 2% от БВП в рамките на едно десетилетие. Всъщност, науката и технологиите са основен компонент на програмата „Сърбия до 2020 г.“. Създаването на „пътна карта“ за развитие на сръбската наука, е започнато от министър-председателя на Сърбия Мирко Цветкович и министъра на науката Божидар Желич на 24 декември 2010 г. Но сръбски анализатори отбелязват, че планът призовава половината от необходимите пари да дойдат от частния сектор, който в момента има незначителен принос към финансирането на научните изследвания в страната.

Сръбската „Пътна карта до 2020 г.“ следва по

петите стратегията за развитие на науката в Сърбия. Сърбия влезе в списъка на Thomson Reuters за страните с най-голямо нарастване на общия брой на цитатите през 2010 г., в научната област, вкл. - химия, математика и астрономия. Когато научната стратегия стартира през изминалата година, президентът Борис Тадич заяви пред вестник „Вечерний лист“, стратегията за развитието на науката и технологиите е доказателство, че Сърбия има, за първи път в съвременната си история, ясно определена стратегия за развитие. „Седем са приоритетните научните области: биомедицината, опазването на околната среда и контрола над изменението на климата, енергетиката, земеделието, хранително-вкусовата промишленост информационните и комуникационни технологии (ИКТ). Предвижда се по-голямата част от предвидения бюджет да бъде насочена към тях.

И все пак, сръбската пътна карта до 2020 г. определя ниското ниво на инвестициите в научните изследвания, образованието и технологиите, като „сериозен проблем“ в страната. От гледна точка на финансирането на науката и образованието (образованието получава 4,5% от БВП), Сърбия изостава от другите европейски страни, включително – и от своите регионални съседи, които, с изключение на Албания, инвестира повече в областта на науката, много над 1% от БВП. В момента над 90% от инвестициите в науката отиват за заплати, а остатъкът е недостатъчен за други нужди, свързани с научните изследвания като инфраструктура, оборудване, консумативи, реактиви и текущи разходи.

За борба с това положение планът на Сърбия предписва увеличаване на инвестициите и провеждане на реформите. Отделените

около 135 000 000 евро за сръбската наука през 2011 г. представляват увеличение с 0.5% от БВП. Допълнително към научния сектор ще бъдат насочени още пари, но вече – извънбюджетно. Става дума за още 400 000 000 евро, като половината от тях ще дойдат като заем от Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) и са предназначени за подобряване на инфраструктурата, а 100 000 000 евро ще бъдат насочени за закупуване на необходимата научна апаратура.

Министърът на науката Джелич заяви, че с 4 000-те нови изследователи, кандидатстващи за финансиране на проекти през 2011 г., и с увеличаването на финансирането за наука, Сърбия може да засили своята 8 000-на научна общност с 50% само за една година. Той отбелязва също, че около 1 700 от кандидатстващите за финансиране са млади учени и, че страната ще инвестира все повече средства във фонд „мозъци“ в стремежа си да привлекат сръбската научна диаспора (т.е. – сръбските учени в емиграция) обратно в страната. (19 000 сръбски висшисти са напуснали страната през последните 20 години.) Приблизително 1 000 апартамента ще бъдат предоставени на младите учени, които се връщат в Сърбия след своята специализация в чужбина. Целта е страната да си върне най-малко 400 опитни изследователи през следващите 5 години. В плана за научен напредък до 2020 г. се предлага да бъде създадена база данни на сръбските учени, работещи в чужбина, и те да бъдат поканени от сръбското Министраерство на науката да вземат участие в писането на проекти, свързани с науката, технологиите и образованието.

Планът призовава също така и за създаване на по-добри публично-частни връзки при провеждането на изследвания, въвеждане на различни данъчни и други облекчения за учените и инженерите, създаване на възможности за кариера на сръбските „мозъци“ в частни компании. Според доклад на ЮНЕСКО от 2010 г., само 1.4% от сръбските учени работят в частния сектор. Заради войните от

края на миналия век много сръбски „мозъци“ са емигрирали. Днес условията за живот и работа в страната бавно се подобряват, но бизнесът остава в криза, се казва в доклада.

И все пак, сръбската стратегия за развитие на страната до 2020 г. е подложена на критики от страна на икономически и политически анализатори в сръбските медии, които го наричат „поредния списък с добри пожелания“. Те казват, че се разчита на поредица от институционални реформи и на прогнози за икономически растеж – очаквания, които са нереалистични. Самото приемане на „пътната карта“ се очаква да стане факт до края на първото тримесечие на 2011 г.

Босна и Херцеговина: Може ли нова стратегия за науката да поправи „тревожната ситуация“?

Босна и Херцеговина все още иска да се възстанови от етническите конфликти, които опустошиха региона до 1995 г. и оставиха една разделена на две нация. Едната част от нея живее във Федерацията на Босна и Херцеговина (ФБК), а другата – в Република Сърбска. ФБК отделя около 0,05% от своя БВП за финансиране на научни изследвания, а Република Сърбска – около 0.07%.

Има обаче признаци за промяна. През миналата година Босна и Херцеговина предприе няколко стъпки към даване на приоритет на научните изследвания, създаване на Научен Съвет и публикуване на план за развитие на науката в периода 2010 - 2015 г.

Този план отбелязва, че ФБК е осигурявала достатъчно средства за продължаване на изследванията, наследени от Югославия, но – без ясна стратегия за развитие на науката и образованието. ФБК обяви в края на миналата година, че сформира екип за разработване на своята първа научна стратегия. Ако изпълнението ѝ започне през 2012 г., както е планирано, финансирането на науката ще

се увеличи през следващата година от 1% от БВП до 2% от БВП до 2016 година. По текущия БВП на страната, това би довело до наливане на 109 милиона американски долара в науката до 2012 - г. и още 225 млн. щатски долара - до 2016 г.

От новите фондове, почти 50% ще отидат за финансиране на природните и техническите науки, около 30% - за финансиране на медицински и биомедицински науки и 20% - за социални и хуманитарни науки. Възкресяването на изследванията в частния сектор на страната, за подновяване на инфраструктурата на научните институции, както и обучение на ново поколение учени са основните цели на стратегията.

Успехът зависи от по-добрата икономика. Една трета от финансирането на науката в новата стратегия се очаква да дойде от частния сектор, който беше напълно разрушен по време на войната и в момента изостава с 10% от доскорошното финансиране.

Голяма част от стратегията на ФБК за нова наука бе създадена през септември, 2010 г. от Академията на науките и изкуствата на Босна и Херцеговина. Някои експерти се оплакват от прибрзания спад на предвоенните инвестиции от 1,5% от БВП през 1990 г. и призовават правителството да се стреми към прага на ЕС от 2% в рамките на 4 години. В доклад от миналата седмица на тема „Състоянието на науката във Федерация Босна и Херцеговина“ бяха повторени тези опасения, като това е довело до „тревожна ситуация“ на национално ниво, която изисква

спешна актуализация на приоритетите във вътрешната политика на страната и намирането на повече пари за науки, технологии и образование, заключава докладът.

Новата стратегия отбелязва, че подобряването на качеството на висшето образование е първата необходима стъпка за подобряване на науката и икономиката на страната. Една от ключовите препоръки на документа е да се даде мандат на нови докторанти, които да сътрудничат с други учебни и научни заведения в чужбина.

Университетските преподаватели в Босна и Херцеговина прекарват само 3% от работното си време в правене на наука поради липса на средства. Липсата на специализирано финансиране на научните изследвания също така пречи на босненските учени да се възползват от европейските изследователски проекти и сътрудничества.

Босна и Херцеговина има 24 самообявили се научноизследователски институти, а също така никой в тях няма докторска степен. Повечето научни списания, издавани в страната, не са включени в международните индекси.

Източник:
<http://sciencemag.org/>